

Druge bi trebalo nadopuniti, odnosno kompletirati dokumentaciju i sjećanja i vrednovati zbivanja. Različit stepen historiografske istraženosti osjeća se i u luksuznoj ediciji »Borbeni put žena Jugoslavije« (Beograd 1972), koja je rađena uz pomoć konferencija za društvenu aktivnost žena i fondova za unapređenje kulturnih djelatnosti svih socijalističkih republika i pokrajina i Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije. Tu knjigu pisalo je četrnaest autora, i obično po dva autora pišu o jednoj republici. Budući da nije bila prethodno izrađena shema, prikaz djelatnosti žena po republikama veoma je različit i ovisan o autoru. Treba istaći da onda nije bilo — a i danas nema — u nekim republikama znanstvenih radnika specijaliziranih za obradu te problematike, iako je važna, pa i danas aktualna za odgoj mladih generacija. Uvod Dušanke Kovačević — rađen za cijelu Jugoslaviju — nije mogao ukloniti te nedostatke, jer autorica nije raspolagala ujednačenim materijalom po republikama.

Zbog toga i naučni radovi s toga područja uvijek moraju imati dokumentarni karakter, ako su rađeni na jugoslavenskom nivou.⁶ Tamo gdje je istraženost veća, moguće je pristupiti i znanstvenoj obradi problema.⁷

Na kraju moramo reći da su povijesni razvoj ženskog pokreta i uloga žena u NOB-u još uvijek nedovoljno istraženi. Pojedine republike prišle su ostvarenju toga zadatka s različitim pozicijama i, usprkos zapazanim rezultatima, još uvijek ni jedna republika nije pristupila znanstvenoj obradi tih problema u kontinuitetu, iako za to u nekim krajevima (Hrvatska, Srbija) postoje potrebni preduvjeti (materijalni, osobni), a i poticaji zainteresiranih faktora.⁸

Mira Kolar-Dimitrijević

IVAN KRNDELJ, *Grada za monografiju,*
Beograd 1977, 380 str.

Povijest nekog pokreta, njegovo društveno značenje, njegovo trajanje, nikad se ne može promatrati, osvjetljavati, analizirati, sintetizirati a da se ne vodi računa i o pojedincima, ljudima koji su bili njegov mali dio ili, pogotovo, njegovi istaknuti predstavnici, nosioci njegovih akcija, osmišljavanja njegove ideologije i politike. Vrijedi to, dakako, i za povijest revolucionarnoga radničkog pokreta, komunističkog pokreta u Jugoslaviji u međuratnom razdoblju. Osobito se to može pratiti po životnom putu i djelu Ivana Krndelja, jedne

⁶ Jovanka Kecman, Učešće žena u radničkom pokretu Jugoslavije, *Istorija radničkog pokreta*, 2, Beograd 1965, 39–106; Ista, Proslave Međunarodnog dana žena u Jugoslaviji do okupacije 1941. godine, *Žena*, 1/1977, 105–116; Čedomil Popov, Formiranje AFŽ-a 1942, rezultat stava KPJ prema ženskom pitanju i posledica politike Narodnog fronta, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, VI/1961.

⁷ Ivan Jelić, O borbenom putu žena Hrvatske u godinama uoči revolucije, *Žena*, 3/1973, 34–48.

⁸ Na području Hrvatske ti poticaji dolaze od Konferencije za društvenu aktivnost žena i uredništva časopisa *Žena*.

»od najistaknutijih ličnosti revolucionarnog radničkog pokreta u Jugoslaviji u periodu između dva svjetska rata«, kako se ističe u predgovoru knjige »Ivan Krndelj, Građa za monografiju«, koju su pripremili suradnici (A. Hadžirović, I. Karabegović, A. Ramljak) Instituta za istoriju iz Sarajeva, a tiskalo Izdavačko preduzeće »Rad« iz Beograda, ove, 1977. godine.

Knjiga je, kako se vidi iz podnaslova, građa za biografiju Ivana Krndelja, jednog od članova Komunističke partije Jugoslavije od samog njezina početka, od osnivanja 1919. godine, jednog od njezinih dugogodišnjih najistaknutijih rukovodilaca, jednog od njezinih boraca i rukovodilaca u vrijeme sazrijevanja te stranke u snažan politički i društveni faktor, jednog od sudionika komunističkog pokreta koji ne samo da je surađivao u dugom nizu značajnih događaja za povijest KPJ nego i čovjeka koji je svojim životom, svojim djelom pokazao i dokazao osobine izuzetno sposobnog organizatora, komunistu koji ni pod koju cijenu ne napušta svoja uvjerenja — ideje i politiku KPJ.

Po svojoj osnovnoj namjeni, dakle, ta je knjiga zbornik građe za biografiju toga istaknutog radničkog i komunističkog borca, ali sadrži i mnoge podatke o komunističkom pokretu, pa je stoga korisna ne samo za budućeg pisca životopisa Ivana Krndelja, nego i za istraživače povijesti komunističkog pokreta u Jugoslaviji, a prvenstveno u Hrvatskoj, gdje je Krndelj, iako porijeklom iz Bosne i Hercegovine (a tu je radio vrlo kratko vrijeme), dugi niz godina bio poznati sindikalni funkcionar i član, te rukovodilac ilegalne KPJ. Zbornik prati život i djelo Krndeljevo u razdoblju između dva svjetska rata, od osnivanja KPJ do njegove tragične smrti od ruku ustaških zločinaca. Vrijeme je to u Krndeljevu životu i radu uporne svakodnevne borbe za stvar radničke klase, ideje i politiku KPJ, i to najprije u rodnoj Bosni i Hercegovini gdje radi do proglašenja »Obznane«, a zatim u Slavanskom Brodu i pretežno u Zagrebu, gdje izrasta od lokalnog sindikalnog funkcionara u jednog od tvoraca Nezavisnih sindikata, legalnih, komunistički orijentiranih sindikalnih organizacija, sekretara Pokrajinskog sindikalnog vijeća za Hrvatsku i Slavoniju, zastupnika u Gradskom zastupstvu za grad Zagreb, izabranog na listi Nezavisnih radnika, člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku i Slavoniju, te na kraju i člana CK KPJ. Nakon proglašenja šestojanuarske diktature zbog njezina terora (i sam je uhapšen, interniran u Krapini ali se spašava bijegom) i Krndelj se našao zajedno s mnogim drugim rukovodiocima u inozemstvu i radi u Beču, a zatim u Moskvi, te opet u Beču i Parizu. U međuvremenu povremeno dolazi kao delegat CK KPJ u zemlju. Nakon konačnog povratka u domovinu 1939. godine uhapšen je i interniran u Lepoglavu, gdje je, zajedno s mnogim drugim istaknutim članovima i rukovodiocima KPJ, odnosno KPH, odležao nekoliko mjeseci. Ponovo je uhićen uoči sloma Kraljevine Jugoslavije i interniran je u logoru u Kerestincu. Nakon neuspjela pokušaja bijega iz tog logora, uhvaćen je i ubijen u Zagrebu, u srpnju 1941. godine. Krndeljev je, dakle, život, sve do tragičnog kraja, čvrsto utkan u komunistički pokret, pokret koji su činili pojedinci kakav bijaše i Krndelj, pokret koji je stvorio takve kakav je bio i on, revolucionar do kraja života.

Građa je podijeljena u četiri cjeline i to: Članci i govori sadrže razne članke i govore Ivana Krndelja, objavljene ili izrečene u toku njegovih spomenutih dužnosti i funkcija. Ukupno su objavljena 72 članka ili govora zabilježena u suvremenim sindikalnim i partijskim glasilima od 1919. do 1937. godine, te pronadenim u Historijskom arhivu grada Zagreba (a odnose se na vrijeme

kad je bio gradski zastupnik 1925—1928). Ti članci i govori, svaki za sebe, impresivno govore o ličnosti Krndeljevoj, ali i o borbi koju vodi komunistički pokret čiji je on član i rukovodilac. U njima je ilustrirana legalna djelatnost toga istaknutog radničkog tribuna i partijskog radnika. Šteta je što taj materijal, uostalom kao i građa objavljena u drugim cjelinama, ima samo vrlo šturu komentare. Redakcija knjiga smatrala je da bi time došla manje do izražaja »djelatnost Ivana Krndelja«, dakle, da sami dokumenti, bilo iz štampe bilo iz arhiva, dovoljno govore o tom čovjeku i njegovu radu, što je, dakako, ovisno o koncepciji. No, uobičajeno je, a i korisno je kad se objavljuje građa da se daju objašnjenja koja omogućuju uvid u situaciju (mjesto i vrijeme) nastajanja pojedinog dokumenta, situaciju u kojoj se neka djelatnost odvija, jer se time ne gubi snaga dokumenta nego se upravo potvrđuje njegova vrijednost. S tim je u vezi čudno da priređivači nisu spomenuli ni uzeli u obzir značajan govor Ivana Krndelja na sjednici gradskog zastupstva u Zagrebu 28. XII 1928, koji je s komentarima objavila M. Kolar-Dimitrijević (*Časopis za suvremenu povijest*, 3/1973, 97—111), pa to može upućivati na to da im je promakao i još po neki govor ili dokument, što znači da treba nastaviti istraživanja o životu i radu Ivana Krndelja.

Drugu cjelinu čine Dokumenti o Ivanu Krndelju koji sadrže 98 dokumenata i regesta dokumenata. To su, uglavnom, arhivski materijali (iako u njima ima i članaka iz suvremene sindikalne i partijske štampe) koji govore o kretanju Ivana Krndelja, jer njega gotovo u čitavom razdoblju između dva rata budno prate policija i organi vlasti, o njegovim saslušanjima na policiji, o njegovoj partijskoj djelatnosti, o njegovoj zastupničkoj aktivnosti, o radu u sindikatima, te o osudi koju je građansko društvo izreklo njemu i njegovu radu. Dokumenti obuhvaćaju razdoblje od 1919. do 1940. godine (od toga je 31 dokument donesen u regesti).

U trećoj cjelini, pod naslovom Štampa o djelatnosti Ivana Krndelja, objavljeni su »razni novinski članci i vijesti u kojima se na bilo koji način djelatnost Ivana Krndelja samo pominje«. Tu su objavljene i regeste vijesti o njegovim istupima i govorima.

Posebnu vrijednost — vrijednost tople ljudske riječi — imaju sjećanja njegovih suboraca objavljena u četvrtoj cjelini pod naslovom Ivan Krndelj u sjećanjima suboraca i suvremenika. Ta cjelina sadrži 14 priloga, od kojih je prilog M. Zovka načinjen i na osnovi sjećanja i na osnovi arhivskih i drugih izvora (iako prema riječima redakcije ne navodeći uvijek precizno »odakle je uzeo podatke«). Sjećanja suboraca Krndeljevih (R. Čolakovića, M. Zovka, A. Tuna Ramljaka, M. Ivekovića, P. Martinovića, M. Vranješa, F. Klopčiča, H. Prohića, D. Škorića, S. Šalamuna i D. Dakića) govore o pojedinim događajima iz Krndeljeva života vezanim uz pisce tih memoarskih priloga ili su pregled biografskih podataka (M. Zovko, R. Čolaković). Neka su od njih već bila objavljena u dnevnom ili tjednom tisku, što, međutim, ne smeta, jer su ovako sakupljena, uz Bibliografiju članaka o Ivanu Krndelju objavljenih u jugoslavenskoj štampi u periodu od 1959. do 1974. godine, te uz Govor Džemala Bijedića u Čitluku 11. novembra 1973. godine u povodu 85-godišnjice rođenja Ivana Krndelja i Referat Mladena Bevande u Čitluku u povodu 85-godišnjice I. Krndelja (ti su prilozi također objavljeni u ovoj knjizi), zapravo sve ono što je do sada, na publicistički način, objavljeno o tom velikanu radničkog i komunističkog pokreta (kako je to ocijenio predsjednik SKJ Josip Broz Tito

u brzojavu upućenom sudionicima proslave 85-godišnjice rođenja I. Krndelja — također objavljenom u ovoj knjizi).

Na kraju knjige dodani su i registri, i to Registar ličnih imena i Registar geografskih imena što olakšava snalaženje u objavljenoj građi i drugim priložima. Ovaj zbornik građe o Ivanu Krndelju, bez obzira na spomenute primjedbe o opsegu komentara događaja i ljudi koji se u njemu spominju, svakako će korisno poslužiti budućem piscu Krndeljeve biografije i svakom istraživaču povijesti komunističkog pokreta (i političkog i sindikalnog) i uopće radničkog pokreta, jer je u zborniku riječ o čovjeku čiji su život i rad neraskidivi dio toga pokreta. Smatram da će, uz to, ta knjiga dati i poticaje da se pristupi izradi znanstveno zasnovane biografije Ivana Krndelja (do sada su objavljena svega dva priloga znanstvenog značenja o njegovu radu u Zagrebu, i to autorice M. Kolar-Dimitrijević, Rad Ivana Krndelja u Gradskom zastupstvu Zagreba od 1925. do 1928. godine, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, 9—10/1973, 227—241 i Djelatnost Ivana Krndelja u gradskom zastupstvu Zagreba od godine 1925. do 1928, zbornik Iz starog i novog Zagreba, V/1974, 177—189), jer to zaslužuju i njegov život i njegovo djelo, život i djelo komunističkog borca, dosljednog revolucionara.

Bosiljka Janjatović

I. CAZI, S puta reformizma na put klasne borbe. Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije i rad komunista u njemu 1929—1934, Zagreb 1977, 287 str.

Nova knjiga nedavno preminulog Josipa Cazija, »S puta reformizma na put klasne borbe. Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije i rad komunista u njemu 1929—1934«, autora niza knjiga, brošura i članaka o povijesti revolucionarnoga sindikalnog pokreta u Hrvatskoj i Jugoslaviji, u izdanju »Radničkih novina« iz Zagreba, značajan je doprinos povijesnoj literaturi o problemima i na temu sindikata pod utjecajem Komunističke partije Jugoslavije. Pisao ju je jedan od istaknutih sudionika komunističkog političkog i sindikalnog pokreta, koji se, uz to, potudio da prikupljenim materijalima arhivske provenijencije i onima iz suvremene sindikalne štampe i štampe radničkog pokreta dokaže i pokaže idejnu podlogu komunističkog rada u sindikatima, njihovu djelatnost i politiku za koju su se borili zajedno s drugim radnicima. Knjiga je nastavak dotadašnjeg Cazijeva plodna rada, a zajedno s njegovim drugim radovima, i to »Građom za povijest sindikalnog pokreta u Hrvatskoj 1917—1919. Od obnove sindikalnog pokreta do Kongresa ujedinjenja« (Zagreb 1955), »Građom za povijest sindikalnog pokreta u Hrvatskoj godine 1919—1920. Od Kongresa ujedinjena do Obznane« (Zagreb 1956), knjižicama »Revolucionarni sindikati 1919—1920« i »Komunistička partija Jugoslavije i sindikati« (obje objavljene u Beogradu 1959), te zasebnom cjelinom o Nezavisnim sindikatima (knj. I, Zagreb 1962, knj. II, Zagreb 1964, knj. III u dva sveska, Zagreb 1967) čini cjelovit prikaz razvoja gledišta Komunističke partije o radu u sindikatima,